

Міщенко В.І.,*д.е.н., професор,**професор кафедри економіки та управління,
ДВНЗ «Університет банківської справи»***Міщенко С.В.,***д.е.н., доцент,**завідувач кафедри фінансів і страхування,
ДВНЗ «Університет банківської справи»***Неклюдова Т.М.,***к.е.н.,**менеджер Департаменту забезпечення діяльності,
Національний банк України*

УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ В УМОВАХ ЦИКЛІЧНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Анотація. У статті досліджено головні причини виникнення проблемної заборгованості за кредитами в банках України, визначено особливості її впливу на показники функціонування банківської системи залежно від стадій економічного циклу. Встановлено взаємозв'язки між рівнем заборгованості за кредитами і показниками ефективності функціонування банківської системи та макроекономічними показниками. Запропоновано механізми створення та функціонування перхідних банків і компаній з управління активами.

Ключові слова: економічна криза, стадії економічного циклу, банківська криза, проблемні кредити, рентабельність активів, рентабельність капіталу, інститути управління проблемними кредитами.

Постановка проблеми. Характерною рисою сучасної банківської системи України є збільшення частки проблемних кредитів у структурі її активів, зниження ефективності функціонування банків і послаблення їхнього впливу на економічний розвиток країни [1, с. 41; 2, с. 159]. Такий процес тісно пов'язаний із циклічністю розвитку вітчизняної економіки, яка в 2014–2016 рр. опинилася у кризовій ситуації, що призвело до тривалої та руйнівної банківської кризи. У зв'язку з накопиченням у банківській системі негативних тенденцій упродовж 2014–2017 рр. було виведено з ринку 94 банки, суттєво погіршилися показники діяльності банків, унаслідок чого, за даними Ради Національного банку України (НБУ), втрати економіки від банківської кризи лише в 2014–2016 рр. становили близько 38% ВВП. Постійне збільшення частки проблемних кредитів у структурі її активів упродовж тривалого часу стало ключовою проблемою, без вирішення якої неможливе подолання наслідків банківської кризи та подальший економічний розвиток [3, с. 16; 4, с. 41; 5, с. 8].

У зв'язку із цим є нагальна необхідність дослідження питань управління проблемними кредитами банків для розроблення та запровадження у вітчизняній практиці дієвих механізмів виведення таких активів із ринку, що дасть змогу підвищити рівень стійкості банківської системи, посилити довіру до банків і забезпечити належне виконання державою своїх зобов'язань щодо захисту прав вкладників. Особливої актуальності ця проблема набуває у зв'язку із циклічним характером розвитку економіки та його впливом на економічну та фінансову системи держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі проблеми управління проблемними кредитами активно досліджують О.В. Дзюблук, В.В. Коваленко, В.В. Крилова, І.О. Лютий, Р.С. Лисенко, С.В. Науменкова, М.В. Ніконова, І.А. Шумило та інші відомі науковці. Високо оцінюючи проведені дослідження, слід зазначити, що ціла низка теоретичних і практичних питань щодо управління проблемними кредитами та впливу проблемної заборгованості банків на розвиток економіки ще залишається не вирішеною, зокрема це стосується питань організації внутрішнього процесу кредитування в банках і роботи з проблемними кредитами, створення нових установ, які здійснюють управління проблемними кредитами, а також впливу окремих стадій економічного циклу на стан банківської системи країни.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей управління проблемними кредитами в умовах циклічного розвитку економіки, а також в обґрунтуванні заходів щодо вдосконалення управління проблемними кредитами залежно від стадій економічного циклу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведений аналіз розвитку економіки та банківської системи України свідчить, що впродовж 2005–2017 рр. частка проблемних кредитів (non-performing loan – NPL) у загальній сумі наданих кредитів постійно зростала. Так, якщо в 2005 р. частка простроченої заборгованості за кредитами становила 2,2% від загальної суми наданих кредитів, то на кінець 2016 р. вона збільшилася до 51,8%. Стрімке зростання цього показника відбулося у 2008–2009 рр., а потім у 2013–2016 рр., що повністю відповідає кризовим умовам розвитку економіки впродовж цих періодів і характеризує циклічність її розвитку. При цьому слід зазначити, що в 2009 р. відбулося зниження обсягів ВВП на 14,5%, а в 2014 та 2015 рр. – на 6,8% та 9,9% відповідно. Така динаміка обсягів виробництва супроводжувалася суттєвим зниженням темпів кредитування економіки, прискоренням темпів інфляції та погіршенням інших макроекономічних показників і показників діяльності банківської системи України. Внаслідок кризи суттєво зменшилися обсяги банківського капіталу, а тому його відношення до ВВП у 2016 р. досягло мінімального значення – 5,0%. Відношення наданих банками кредитів до ВВП становило всього 35,8%, а рентабельність банківської діяльності в 2009–2010 рр. та 2014–2015 рр. була від'ємною. При цьому в 2016 р. порівняно з 2013 р. регулятивний капітал зменшився

майже вдвічі, а сума резервів за активними операціями банків збільшилася майже в 3,7 рази (табл. 1).

Аналіз обсягів та структури прострочених кредитів, наданих банками нефінансовим корпораціям, за видами економічної діяльності, валют і строків погашення станом на 01.05.2016 свідчить, що найбільша заборгованість за кредитами виникла в переробній промисловості та оптовій і роздрібній торгівлі, на які припадає майже 70,8% усіх проблемних кредитів. За термінами надання основна заборгованість сформувалася за короткостроковими кредитами, на які в сільському господарстві припадало 62,3%, а в оптовій та роздрібній торгівлі – 67,6%. За довгостроковими кредитами основними боржниками були підприємства будівельної галузі (24,3%) та підприємства, що здійснюють операції з нерухомістю (23,5%). У розрізі валют на проблемні кредити в гривні найбільша частка припадає на будівельні підприємства (58,7%), а в іноземній валюті – на підприємства добувної, переробної галузі, транспорту та на операції з нерухомістю (табл. 2).

Як свідчить проведений аналіз, у науковій літературі головними причинами суттєвого збільшення обсягів і частки проблемних кредитів називають структурні зміни в економіці України внаслідок економічної та банківської кризи [6, с. 59; 7, с. 25; 8, с. 5], політичну нестабільність [9, с. 62; 10, с. 28], низьку ефективність монетарної політики [11, с. 23], різку девальвацію гривні та недосконалість механізмів хеджування валютних ризиків [12, с. 47; 13, с. 65; 14, с. 56], недосконалість регулювання та нагляду за діяльністю банків [15, с. 5; 16, с. 44], методи визначення «проблемності» банку [1, с. 45] та механізми закриття нежиттєздатних банків [17, с. 183] через регуляторну кризу [18, с. 41], суттєве зменшення доходів підприємств і домашніх господарств [19, с. 36], що провокує зниження платіжної дисципліни позичальників [20, с. 5], низький рівень корпоративного управління [21, с. 32; 22, с. 92] та управління кредитними ризиками [23, с. 91], недосконалість організації кредитування в банках [24, с. 38; 25, с. 54], низький рівень роботи з проблемними кредитами та заставним забезпеченням [26, с. 80; 27, с. 55], складність процедур відшкодування збитків за рахунок сформованих резервів [28, с. 12] та ін.

У 2017 р. тенденція до збільшення обсягів проблемних кредитів у банківській системі України залишилася незмінною, а частка NPL у загальній сумі наданих кредитів за чотири місяці 2017 р. збільшилася з 54,0% до 56,4%. Частка проблемних кредитів, наданих корпоративному сектору, збільшилася з 52,6% до 56,6%, бюджетним установам – з 12,0% до 18,8%, а міжбанківських кредитів – з 4,6% до 11,9%. Найгіршою була ситуація в державних банках і банках із державною часткою в капіталі, а найкращою – в банках з українським

приватним капіталом (табл. 3). При цьому більша частка проблемних кредитів припадала на кредити, надані в іноземній валюті. Так, для фізичних осіб станом на 01.06.2017 цей показник становив 94,7%, що пов'язано з іпотечними кредитами, наданими ще в 2007–2008 рр. (табл. 3). Унаслідок різкої девальвації гривні станом на 01.06.2017 рівень доларизації активів банківської системи України становив 38,9%, а рівень доларизації зобов'язань – 54,2% [29, с. 30], що суттєво ускладнює вирішення питання проблемних активів вітчизняних банків.

Проведений кореляційно-регресійний аналіз дав змогу визначити кількісні взаємозв'язки між рівнем проблемної заборгованості за кредитами банків і основними макроекономічними показниками та показниками ефективності функ-

ціонування банківської системи в умовах циклічного розвитку вітчизняної економіки. Так, встановлено, що впродовж 2005–2016 рр. підвищення темпів інфляції безпосередньо впливало на збільшення частки проблемних кредитів у загальній сумі наданих банками кредитів і виражалось рівнянням:

$$y = 4,5531 + 0,2564 x,$$

де y – частка проблемних кредитів, %; x – річний темп приросту інфляції, %.

При цьому тіснота взаємозв'язку між досліджуваними показниками становила 0,5213 (табл. 4). Хоча це й невисокий показник, однак він свідчить про наявність стійкого зв'язку між підвищенням рівня інфляції та збільшенням частки проблемних активів у банківській системі.

У ході аналізу також встановлено, що головним результатом підвищення частки проблемної заборгованості в банківській системі України був негативний вплив на темпи приросту реального ВВП, оскільки коефіцієнт кореляції був від'ємним і становив -0,6815:

$$y = 6,1517 - 0,7661 x,$$

де y – темпи приросту реального ВВП, %; x – частка проблемних кредитів, %.

Найбільш суттєвим негативним впливом збільшення частки проблемних кредитів упродовж аналізованого періоду був на показники діяльності банків, зокрема на темпи приросту кредитів і банківського капіталу, а також на рівень рентабельності банківської діяльності (табл. 4).

Проблема збільшення обсягів і частки «непрацюючих» кредитів є актуальною для багатьох європейських країн. Так, наприклад, в Австрії частка проблемної заборгованості за кредитами становить 5%, у Румунії – 10%, у Болгарії – 13,2%, в Італії та Сербії – близько 20%, а в Греції – майже 46%.

Упродовж останніх десятиліть у світовій практиці накопичено значний досвід вирішення питання проблемних активів. Широко відомий досвід Швеції щодо створення в 1992 р. державних компаній з управління активами (КВА) Securum та Retrieva для вирішення проблемної заборгованості банку Nordbanken. У Швейцарії було запроваджено механізм санаційного банку в поєднанні зі страховою діяльністю та створено Фонд спеціального призначення, до якого було передано проблемні активи банку UBS. У США, відповідно до «плану Гейтнера», ФРС разом з Федеральною корпорацією страхування депозитів (ФКСД) створили приватно-державний інвестиційний фонд, на який було покладено обов'язки щодо формування пулів проблемних активів та їхнього продажу інвесторам за рахунок випуску цінних паперів, гарантованих ФКСД. Позитивний досвід управління проблемними кредитами накопичено у Німеччині, Туреччині, Японії та інших країнах [17, с. 181; 30, с. 78; 31, с. 11].

Разом із тим необхідність удосконалення управління проблемними кредитами залишається актуальною та потребує уніфікації підходів регуляторів. Для цього метою Європейська Комісія підготувала проект Директиви від 22.11.2016 «Про рамки превентивної реструктуризації, другий шанс і заходи щодо підвищення ефективності реструктуризації, банкрутства та процедур погашення боргу, а також доповнення Директиви 2012/30 /ЕУ», якою передбачено систему заходів щодо запобігання накопиченню проблемної заборгованості, спрощення транскордонних процедур фінансової реструктуризації, а також запровадження нових інституційних механізмів у вигляді створення адміністрації боржника, затвердження судом мораторію на виконання зобов'язань тощо [32, с. 84].

Таблиця 1

Основні макроекономічні показники та показники діяльності банківської системи України в 2005–2016 рр. (на 31 грудня відповідного року)

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Капітал банків, млрд. грн.	25,5	42,6	69,6	119,3	115,2	137,7	155,5	169,3	192,6	148,0	103,7	120,1
Відношення капіталу банків до ВВП, %	5,8	7,8	9,6	12,6	12,6	12,3	11,5	11,6	12,6	9,4	5,2	5,0
Кредити надані, млрд. грн.	156,4	269,7	485,4	792,2	747,3	755,0	825,3	815,3	911,4	1006,4	965,1	853,6
Відношення наданих кредитів до ВВП, %	32,2	45,1	67,4	83,6	81,8	67,4	61,2	55,9	59,9	64,2	48,8	35,8
Сума прострочених кредитів, млрд. грн.	3,4	4,6	6,3	18,2	70,2	84,6	79,2	72,6	70,2	135,9	213,3	442,5
Частка простроченої заборгованості за кредитами, %	2,2	1,7	1,3	2,3	9,4	11,2	9,6	8,9	7,7	13,5	22,1	51,8
ВВП номінальний, млрд. грн.	441,5	544,1	720,7	948,1	913,3	1120,6	1349,2	1459,1	1522,7	1566,7	1979,5	2383,2
Відношення прострочених кредитів до ВВП, %	0,8	0,8	0,9	1,9	7,7	7,5	5,9	5,0	4,6	8,7	10,8	18,5
Адекватність регулятивного капіталу (Н2), %	14,95	14,19	13,92	14,01	18,08	29,83	18,90	18,06	18,26	15,60	12,74	12,69
Резерви за активними операціями банків, млрд. грн.	9,4	13,3	20,2	48,4	122,4	148,8	157,9	141,3	131,3	204,9	321,3	482,2
Регулятивний капітал, млрд. грн.	23,4	41,1	72,3	123,1	135,8	160,9	178,5	178,9	205,0	188,9	131,0	109,7
Рентабельність активів, %	1,31	1,61	1,50	1,03	-4,38	-1,45	-0,76	0,45	0,12	-4,07	-5,46	0,33
Рентабельність капіталу, %	10,39	13,52	12,67	8,51	-32,52	-10,19	-5,27	3,03	0,81	-30,46	-51,91	3,33
Темпи приросту реального ВВП, %	2,7	7,3	7,9	2,3	-14,5	4,1	5,5	0,2	0,0	-6,8	-9,9	2,3
Індекс споживчих цін, %	10,3	11,6	16,6	22,3	12,3	9,1	4,6	-0,2	0,5	24,9	43,3	12,4

Джерело: розраховано за даними НБУ

Таблиця 2

Обсяги та структура прострочених кредитів, наданих банками нефінансовим корпораціям, за видами економічної діяльності, видами валют і строками погашення станом на 01.05.2016 (залишки коштів на кінець періоду)

Види економічної діяльності	Усього		У тому числі за кредитами, %			У національній валюті, %			У іноземній валюті, %				
	млрд. грн.	питома вага, %	до 1 року	від 1 до 5 років	понад 5 років	усього		усього		у тому числі за кредитами			
						до 1 року	від 1 до 5 років	понад 5 років	до 1 року	від 1 до 5 років	понад 5 років		
Сільське, лісове та рибне господарство	6,7	3,9	62,3	33,1	4,6	28,8	16,3	10,3	2,2	71,2	46,0	22,8	2,4
Добувна промисловість	5,8	3,3	46,3	33,3	20,4	13,4	0,9	12,5	0,0	86,6	45,3	20,9	20,4
Переробна промисловість	80,7	46,2	36,6	45,1	18,3	11,6	2,8	5,6	3,2	88,4	33,8	39,4	15,2
Будівництво	7,1	4,0	37,7	38,0	24,3	58,7	12,9	30,8	15,0	41,3	24,8	7,1	9,4
Оптова та роздрібна торгівля	42,9	24,6	67,6	28,0	4,4	27,1	16,7	9,5	0,9	72,9	51,0	18,4	3,5
Транспорт, складське господарство, поштова, кур'єрська діяльність	7,9	4,5	5,3	92,3	2,4	8,3	2,0	6,2	0,1	91,7	3,3	86,0	2,4
Операції з нерухомим майном	14,2	8,1	35,3	41,2	23,5	16,2	3,5	9,6	3,1	83,8	31,9	31,5	20,4
Професійна, наукова та технічна діяльність	3,1	1,8	24,1	33,2	42,7	17,6	13,4	3,9	0,3	82,4	10,7	29,0	42,7
Інші види діяльності	6,3	3,6	45,3	51,6	3,1	39,9	27,7	11,9	0,3	60,1	17,6	40,1	2,4
Всього	174,7	100	44,1	41,6	14,3	19,4	8,2	8,6	2,6	80,6	36,0	33,0	11,6

Джерело: розраховано за даними НБУ

Частка непрацюючих кредитів у банківській системі України в 2017 р. за видами кредитів і групами банків, %

Частка непрацюючих кредитів	усього		у тому числі			
	01.02. 2017	01.06. 2017	у національній валюті		в іноземній валюті	
			01.02. 2017	01.06. 2017	01.02. 2017	01.06. 2017
Кредити корпоративному сектору	52,6	56,6	51,7	54,0	53,7	59,3
Кредити фізичним особам (включаючи фізичних осіб-підприємців)	63,0	58,9	27,2	24,6	93,8	94,7
Міжбанківські кредити	4,6	11,9	5,2	36,5	4,4	5,1
Кредити бюджетним установам (органам державної влади)	12,0	18,8	12,0	18,8	-	-
Усього за кредитами	54,0	56,4	47,3	49,2	61,3	63,7
у т. ч. у:						
банках із державною часткою	77,2	71,8	75,7	69,8	83,3	74,6
банках іноземних банківських груп	49,7	47,9	22,3	22,9	64,1	62,9
банках із приватним капіталом	23,8	25,6	17,3	21,1	30,0	30,4
неплатоспроможних банках	36,8	42,0	27,8	35,8	56,4	56,9

Джерело: складено за даними НБУ

Вплив частки проблемних кредитів на показники розвитку банківської системи та макроекономічні показники України в 2005–2016 рр.

Рівняння регресії	Значення у	Значення х	Коефіцієнт кореляції, r
1. $y = 4,5531 + 0,2564x$	питома вага проблемних кредитів, %	рівень інфляції, %	0,5213
2. $y = 6,1517 - 0,7661x$	річні темпи приросту реального ВВП, %	питома вага проблемних кредитів, %	- 0,6815
3. $y = 7,5998 - 2,3749x$	річні темпи приросту кредитів, %	питома вага проблемних кредитів, %	- 0,8612
4. $y = 62,8319 - 5,0284x$	річні темпи приросту банківського капіталу, %	питома вага проблемних кредитів, %	- 0,9059
5. $y = 2,0379 - 0,3617x$	рентабельність активів, %	питома вага проблемних кредитів, %	- 0,8796
6. $y = 18,4197 - 3,1595x$	рентабельність капіталу, %	питома вага проблемних кредитів, %	- 0,9119

Джерело: розраховано за даними НБУ

На нашу думку, адаптація світового досвіду до умов України потребує вирішення низки питань. Зокрема, необхідним є:

- вдосконалення законодавства щодо врегулювання захисту прав кредиторів і позичальників шляхом поліпшення механізмів реструктуризації боргу;

- вдосконалення інституційних засад діяльності фінансово-кредитних установ на ринку проблемної заборгованості та усунення інституційної фрагментарності цього сегменту ринку шляхом розширення участі в ньому держави, банків, факторингових і колекторських компаній та приватних осіб;

- максимально повне використання всіх методів і засобів для проведення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості за стандартною процедурою, якщо позичальники зможуть підтвердити, що заборгованість пов'язана з операційною діяльністю або з нестачею ліквідності;

- вдосконалення механізмів позасудової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості шляхом використання кращих світових практик;

- підвищення рівня капіталізації банків, посилення відповідальності акціонерів і власників та вдосконалення корпоративного управління в банках;

- запровадження механізмів конвертації проблемних кредитів у права вимоги на капітал позичальника та ін.

На особливу увагу заслуговує запровадження нових механізмів продажу проблемних кредитів спеціалізованим фінансовим компаніям шляхом використання діючих або створення

нових інститутів, зокрема, таких як bridge-bank, bad bank, КУА, колекторські компанії тощо.

У світовій практиці bridge-bank характеризують як створену на певний час фінансово-кредитну установу, що здійснює тимчасове утримання застрахованих депозитів і діючих активів до моменту їх продажу інвесторам. Головна мета створення такого банку полягає у пом'якшенні наслідків закриття проблемного банку, збереженні його активів і в захисті інтересів вкладників. Відповідно до механізму функціонування bridge-bank, із проблемного банку йому передаються застраховані депозити та «працюючі» активи, а активи, що не підлягають передачі, продаються КУА або підлягають ліквідації [1, с. 45; 30, с. 84]. У вітчизняній практиці перехідний банк визначено як державний банк, що створений на певний строк для виведення нежиттєздатного банку з ринку шляхом передачі частини його активів і зобов'язань «перехідному банку» з подальшим його продажем.

Поняття bad-bank («поганий банк») характеризує фінансову установу, яка створена виключно для управління проблемними активами. Мета створення та функціонування bad-bank полягає в управлінні активами, що підлягають ліквідації, а також у «очищенні» балансів банків від проблемних активів. За соєю організаційно-правовою формою bad-bank може бути як державною, так і приватною установою, а найбільш поширеною його формою є КУА [33, с. 92].

Для вирішення питань недіючих кредитів Міжнародною фінансовою корпорацією запропоновано створення в Укра-

їні спеціалізованого фонду акумулювання у вигляді державної корпорації з приватно-державним фінансуванням, одним із завдань якого є викуп проблемних активів шляхом обміну на спеціалізовані облігації державної позики зі строком погашення 10 років, які можуть бути конвертовані в акції підприємства-боржника. Нині НБУ також вивчає можливість створення та функціонування компаній з управління заборгованістю відповідно до досвіду Туреччини.

Висновки. Проведене дослідження дає змогу зробити висновок, що проблема «недіючих» кредитів у банківській системі України є надзвичайно актуальною, а тому для її ефективного розв'язання необхідне: максимально повне використання всіх методів і засобів проведення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості за стандартною процедурою; вдосконалення законодавства щодо захисту прав кредиторів і позичальників шляхом поліпшення механізмів реструктуризації боргів; удосконалення інституційних засад діяльності фінансово-кредитних установ на ринку проблемної заборгованості та усунення інституційної фрагментарності шляхом розширення участі в ньому держави, банків, факторингових і колекторських компаній, приватних осіб; підвищення рівня капіталізації банків, посилення відповідальності акціонерів і власників та вдосконалення корпоративного управління в банках; запровадження механізмів конвертації проблемних кредитів у права вимоги на капітал позичальника.

Література:

1. Міщенко В.І. Стратегічні підходи до управління ризиками функціонування нежиттєздатних банків і обслуговування проблемних активів / В.І. Міщенко, С.В. Міщенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2014. – № 10(163). – С. 40–46.
2. Науменкова С.В. Вдосконалення управління проблемними кредитами банків / С.В. Науменкова, І.Ю. Тарануха // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків. – Черкаси : ЧІБС УБС НБУ, 2010. – С. 159–161.
3. Лютий І.О. Вплив фінансового сектору на функціонування економічної системи / І.О. Лютий, С.В. Міщенко // Фінанси України. – 2007. – № 3. – С. 14–28.
4. Міщенко С.В. Проблеми оцінки впливу стабільності функціонування грошово-кредитної сфери на економічну безпеку країни / С.В. Міщенко // Фінанси України. – 2010. – № 7. – С. 35–49.
5. Шумило І. Теоретичні і практичні аспекти аналізу стану фінансової системи економіки / І. Шумило [та ін.] // Вісник НБУ. – 2006. – № 3. – С. 6–11.
6. Naumenkova S.V. Forecasting of capitalization of banking institutions in Ukraine / S.V. Naumenkova, I.V. Domanetskyi // Financial and credit activity. – 2015. – № 2(17). – P. 57–64.
7. Лютий І.О. Проблеми розвитку сучасного міжнародного фінансового ринку та інтеграційний курс України / І.О. Лютий, В.І. Міщенко // Фінанси України. – 2006. – № 5. – С. 21–31.
8. Науменкова С.В. Сучасні проблеми капіталізації банківської системи України / С.В. Науменкова, В.І. Міщенко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2013. – № 2. – С. 3–11.
9. Міщенко В.І. Основні напрями забезпечення стабільності фінансового сектору України в контексті глобалізаційних процесів / В.І. Міщенко, С.В. Міщенко // Фінанси України. – 2008. – № 5. – С. 56–69.
10. Обґрунтування методичних підходів до оцінки стійкості фінансової системи: Інформаційно-аналітичні матеріали. Вип. 6. – К. : НБУ. Центр наукових досліджень, 2006. – 162 с.
11. Міщенко С. Проблеми реалізації монетарної політики в умовах структурних дисбалансів (на прикладі Ісландії) / С. Міщенко // Вісник НБУ. – 2009. – № 3. – С. 22–26.
12. Гнучкий режим курсоутворення: етапи запровадження та можливі наслідки для економічного розвитку України: науково-аналітичні матеріали. Вип. 15. – К. : НБУ. Центр наукових досліджень, 2010. – 124 с.
13. Міщенко В.І. Організація ф'ючерсного валютного ринку / В.І. Міщенко, С.В. Науменкова // Фінанси України. – 1998. – № 10. – С. 60–69.
14. Науменкова С.В. Валюта і валютна політика / С.В. Науменкова, В.І. Міщенко. – К. : Знання, 2010. – 84 с.
15. Міщенко В.І. Еволюція підходів до оцінки капіталу в Базельських угодах / В.І. Міщенко, В.Л. Кротюк // Банківська справа. – 2005. – № 4. – С. 3–9.
16. Міщенко С. Вдосконалення інституційної структури нагляду за фінансовим сектором / С. Міщенко // Банківська справа. – 2007. – № 1. – С. 41–56.
17. Науменкова С.В. Методологические подходы к управлению проблемными банками // С.В. Науменкова, В.И. Мищенко // Финансовые проблемы и пути их решения: теория и практика. – СПб. : Изд-во Политехн. ун-та, 2014. – С. 177–186.
18. Науменкова С.В. Базель I, II, III: розвиток підходів для зміцнення регуляторної основи / С. Науменкова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2015. – № 177. – С. 39–49.
19. Naumenkova S. Transition to Inflation Targeting in Ukraine: New Tools for Monetary Policy / S. Naumenkova, O. Malyutin, S. Mishchenko // Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics. – 2015. – № 1(166). – P. 31–39.
20. Науменкова С. Розвиток кредитування у посткризових умовах / С. Науменкова, С. Міщенко // Банківська справа. – 2013. – № 1. – С. 3–19.
21. Міщенко В.І. Проблеми вдосконалення управління державними корпоративними правами / В.І. Міщенко, С.В. Науменкова // Економіка України. – 2002. – № 5. – С. 29–36.
22. Науменкова С.В. Використання структурованих цінних паперів для фінансування корпорацій в Україні / С.В. Науменкова, Т.Г. Буй // Фінанси України. – 2010. – № 2. – С. 89–101.
23. Міщенко С. Удосконалення управління економічним капіталом банку з урахуванням ризику ліквідності / С. Міщенко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2008. – № 3. – С. 90–93.
24. Мищенко С.В. Стимулирование кредитования как фактор экономического роста / С.В. Мищенко // Вестник Финансового университета. – 2013. – № 1(73). – С. 35–45.
25. Науменкова С.В. Обстеження збалансованості попиту та пропозиції на кредитному ринку: досвід центральних банків / С.В. Науменкова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2014. – № 10(163). – С. 51–57.
26. Міщенко В.І. Управління кредитним ризиком на основі вдосконалення забезпечення банківських позик / В.І. Міщенко, С.В. Міщенко // Фінансовий простір. – 2015. – № 2(18). – С. 77–84.
27. Науменкова С.В. Прогнозування розвитку ринку іпотечного кредитування в Україні / С.В. Науменкова, С.В. Саранчук // Фінансово-кредитна діяльність. – 2013. – № 2. – С. 51–58.
28. Міщенко В.І. Особливості посткризового реформування фінансового сектору України / В.І. Міщенко // Фінанси України. – 2010. – № 10. – С. 3–14.
29. Міщенко В. Доларизація: причини та наслідки для економіки України / В. Міщенко, А. Сомик // Вісник НБУ. – 2007. – № 5. – С. 28–31.
30. Санацийний банк – «бідж-банк» як механізм роботи з нежиттєздатними банками : [монографія]. – К. : ЦНД НБУ, УБС НБУ, 2011. – 119 с.
31. Міщенко В.І. Світовий досвід організації та функціонування санацийного банку / В.І. Міщенко, О.П. Краснощок // Банківська справа. – 2011. – № 6. – С. 3–13.
32. Теорія і практика грошового обігу та банківської справи в умовах глобальної фінансової нестабільності : [монографія] / За ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. – Тернопіль : ФОП Осадца Ю.В., 2017. – 208 с.
33. Современные подходы к управлению устойчивостью бизнеса : [монография] / Под ред. А.Н. Яхловской, О.Г. Крюковой. – М. : Финансовый университет, 2012. – 280 с.

Мищенко В.И., Мищенко С.В., Неклюдова Т.Н.
Управление проблемными кредитами в условиях циклического развития экономики

Аннотация. В статье исследованы причины возникновения проблемной задолженности по кредитам в банках Украины, определены особенности ее влияния на показатели банковской системы в зависимости от стадий экономического цикла. Установлены взаимосвязи между уровнем проблемной задолженности, основными макроэкономическими показателями и показателями эффективности функционирования банков. Предложены механизмы функционирования переходных банков и компаний по управлению активами.

Ключевые слова: экономический кризис, стадии экономического цикла, банковский кризис, проблемные кредиты; рентабельность активов, рентабельность капитала, институты управления проблемными кредитами.

Mishchenko V.I., Mishchenko S.V., Nekliudova T.M.
Management of problem loans in conditions of cyclical economic development

Summary. This article investigates the contemporary state, conditions, and the main causes of problem indebtedness under loans in the banking system of Ukraine, determines features of the problem loans' influence on the financial performance of banking system depending on the stages of the economic cycle; the relationship between the level of bad debts on bank loans and key macroeconomic indicators, as well as banking system performance indicators are defined; mechanisms of creation and functioning of transitional banks and asset management companies in the domestic market are proposed.

Keywords: economic crisis, stages of economic cycle; bank crisis, non-performing loan; profitability of assets, institutes of problem loans management.